



Štefan KOHÚT

20 rokov MÚZEA POČÍTAČOV NA SLOVENSKU

2001 – 2021



Štefan Kohút

20 rokov
Múzea počítačov
na Slovensku
2001 – 2021

Centrum spoločných činností SAV
Výpočtové stredisko

2021

Predslov

Čitateľovi sa dostáva do rúk kniha trojjediného charakteru – od osobnej spovede cez historiografiu vzniku jednej inštitúcie až po cestopis úskaliaми vedúcimi k pamäti národa. Na pozadí životného snaženia autora sa pred čitateľom odvíja strastiplná cesta, ktorá viedla od túžby zachovať materiálne a písomné dôkazy o technickej zdatnosti jednej generácie Slovákov až ku vzniku múzea výpočtovej techniky, a to v podmienkach tak typických pre náš národ. Defilujú tu postavy, osobné a inštitucionálne postoje, dobové realie i dokumenty, vystihujúce aká trnistá môže byť cesta k zachovaniu fragmentu histórie pre nasledujúce generácie. Fragmentu síce veľmi špecifického, ale o to dôležitejšieho pre posilnenie národnej hrdosti a snaživosti. Keď Ľudevít Štúr v roku 1847 písal svoj článok „Kde leží naša bjeda?“ iste mu nenapadlo, že Slováci sa sice dožijú svojej štátnosti, ale po každej dejinnej zlomovej udalosti sa k minulosti obrátia chrbtom a opakovane budú začínať od nuly, ako keby nemali pamäť, opakujúc tak všetky chyby a omyly minulosti.

Práve pri čítaní knihy Štefana Kohúta sa tak akosi pred nami odhaľuje v čom je aj naša dnešná národná bjeda. Prechádzajúc od kapitoly ku kapitole v čitateľovi silnie poznanie, že sme dokázali niečo, na čo bývajú iné národy hrdé. A to dokonca v oblasti, v ktorej by to našinec nečakal. V oblasti, v ktorej nekriticky obdivujeme všetko cudzie a bagatelizujeme všetko naše. I keď zámerom autora knihy bolo nepochybne vyzdvihnúť dosiahnutý výsledok a opísať cestu k tomuto úspechu, nachádzame v nej aj niečo iné. Kniha vlastne nechtiac odhaľuje aj našu národnú schopnosť dôsledne znevážiť a anulovať minulosť až po likvidáciu špičkového výskumného pracoviska. Pracoviska, na ktoré by bol každý národ hrdý. Pracoviska, ktoré sme po roku 1989 z našej pamäti dôkladne vytesnili a nebyť autora knihy, nasledujúce generácie by o ňom ani nevedeli. Taký je ale osud malých národov. Malých nie počtom ale duchom.

Kniha Štefana Kohúta sa nečíta ľahko. Je husto pretkaná menami, dokumentmi, obrazmi i číslami. Vystihuje ale autora. Je obrazom človeka, ktorý celý svoj život venoval naplno svojej profesii, podrobnému dokumentovaniu doby, vzdelávaniu i popularizácii výpočtovej techniky. Kniha je príkladom ako sa chovať k historiografii, ako dokumentovať schopnosti národa, skrátka ako aktívne prispievať k budovaniu národnej hrdosti. Budúcnosť a pokrok sa musí opierať o poznanie minulosti vrátane omylov a pochybení, z ktorých sa vnímavý človek dokáže poučiť. V tom je aj význam i poučenie z knihy, ktorú čitateľ dostáva do rúk.

V Bratislave 20. 11. 2020

Ing. Ivan Gašparík, PhD.
recenzent

Obsah

Úvod	9
Kapitola 1 Obdobie pred Minimúzeom	11
Zbieranie exponátov	11
Kronika Počítačového laboratória ÚTK SAV	16
Osem dní v jednej pracovni	17
Počítače z Oravy	19
Prvá počítačová umelecká grafika na Slovensku	20
Kapitola 2 Založenie Minimúzea výpočtovej techniky	23
Zavedenie Minimúzea do organizačného a pracovného poriadku VS SAV	27
Spolupráca pri budovaní Minimúzea	30
Cena SAV za popularizáciu vedy	32
Snaha o zabezpečenie novej perspektivy Minimúzea	33
Kapitola 3 Výstava Majstri ducha v Slovenskom národnom múzeu	39
Kapitola 4 Príprava Slušovickej haly	45
Spolupráca s Technologickým inštitútom SAV	46
Ukončenie výstavy Majstri ducha	50
Príprava priestorov pre Stálu výstavu	51
Počítače VAX, ALPHA a PDP	52
Sprístupnenie exponátov	54
Kapitola 5 Stála výstava dejín výpočtovej techniky na Slovensku	57
Založenie odborných skupín	63
Starostlivosť o exponáty	63
Kapitola 6 Výstava 40 rokov počítača RPP-16	67
Príprava výstavy	69
Slávnostné otvorenie Stálej výstavy dejín výpočtovej techniky na Slovensku	77
Kapitola 7 Dokumenty z Archívu	79
Prepisovanie kníh	81
Databázový systém a príklady vyhľadávania dokumentov	83
Kapitola 8 Mobilné výstavy	87
Výstava na prednáške Romana Kišša	88
Košice Extrapolácie 2015	89
Kapitola 9 Nové expozície a vyriešenie problému s priestormi	95
Husársky kúsok Martina Krupu	98
Zmluva s THS ÚSV SAV	98
Kapitola 10 Extrapolácie	101
Extrapolácie 2015 v Košiciach	101
Extrapolácie 2016 v Bratislave	106
Extrapolácie 2017 v Banskej Bystrici	109

Kapitola 11 Aktivity Stálej výstavy	111
Exkurzie	111
Odborné skupiny	113
Týždeň vedy a techniky	116
Webová stránka	117
Edícia Knižnica histórie IKT	118
Projekt APVV	118
Slovenské distribuované múzeum počítačov	118
Vydanie CD nosiča	119
Komisia pre zbierky dejín techniky Zväzu múzeí na Slovensku	120
Kapitola 12 Odovzdanie funkcie	123
Revízia a ocenenie zbierok	124
Udelenie štatútu Múzejné zariadenie pre Stálu výstavu	127
Rozviazanie pracovného pomeru a odovzdanie funkcie	128
Kapitola 13 Aké je múzeum v roku svojho jubilea	131
Extrapolácie	131
Vyriešenie problémov s priestormi	133
Kolokvium pre akademika Plandera	133
Zmena názvu na Múzeum počítačov	134
Dokumenty ÚTK SAV pre Archív SAV	135
Dokumenty z Planderovej pozostalosti	136
Vydanie knihy o akademikovi Planderovi	138
Súčasnú Múzeum počítačov	139
Plány na najbližšie obdobie	141
Záver	143

Úvod

Táto kniha je trochu zvláštna svojím obsahom. Popisuje históriu vzniku slovenského múzea počítačov v SAV a snaží sa skĺbiť osobné spomienky autora s oficiálnymi dokumentmi dokladujúcimi tento vývoj. Nie je to teda, ako sa hovorí, „ani ryba ani rak“. Môže byť zaujímavá, okrem ľudí okolo autora, ešte pre tých, ktorí sa obdobne snažia o nejaké múzeum, lebo sú presvedčení, že je treba zachovať „dedičstvo otcov“ pre budúce generácie. Možno bude pre nich aj inšpiráciou, lebo teraz ich zámer nikto nechápe a peniaze sa na nové nápady u nás vždy ťažko zháňali. Keď však vydržia, môžu všetkým okolo dokázať, že ich nápad bol dobrý. Táto kniha môže teda slúžiť takýmto snaživým odborníkom v rôznych tematických oblastiach našej histórie, keď aj nie celoslovenskej, tak regionálnej alebo obecnej. Okrem nich môže zaujať aj učiteľov informatiky, ktorí navštívili so žiakmi naše Múzeum počítačov a budú si ešte viac vážiť vystavené zbierky. Isto zaujme aj pracovníkov zodpovedných za múzejníctvo na Slovensku a profesionálov z našich múzei.

Prvým podnetom na napísanie knihy boli viacnásobné podnety od môjho nástupcu Martina Šperku, s ktorým sme sa vymenili 1. 7. 2017, aby som napísal históriu vzniku múzea. Možno to potreboval vedieť ako nový vedúci výstavy, ktorý nastúpil do rozbehnutého vlaku (od roku 2001), možno pre poriadok, aby bolo v budúcnosti jasné, ako to všetko začalo. Už dávnejšie predtým mi to navrhovala kolegyňa z ÚTK SAV aj z Bioniky Jarka Melotová, keď mi poslala mailom fotografiu tabule na priečelí nejakého múzea, myslím v Starej Ľubovni, kde bol reliéf tváre zakladateľa miestneho múzea s patričným nápisom o ňom a o múzeu. Tieto podnety som v duchu odmietal, lebo som moju prácu nepokladal za hodnú takej poety. Čím ďalej išli roky, pribúdali problémy a nachádzanie ich riešení a znovu vykročenie do ďalšej etapy boja za existenciu múzea, tým viac som si začal vážiť to, čo robím. Už aj preto, že som videl na exkurziách zvedavé oči detí a ich záujem o to „aké sme to mali vtedy noutbuky“ a či nás to bavilo „pracovať s tými dierkami v papierí“ a čo sa na tých starých strojoch počítalo atď. V tomto bola istota, že má význam môj boj, často akoby s veternými mlynmi. Ako čitateľ uvidí pri dočítaní knihy, že tento boj bol úspešný a rozvoj novej oblasti múzejníctva spolu s mladými, vyrastajúcimi historikmi počítačových technológií môže začať práve na základoch, ktoré naše Múzeum počítačov za 20 rokov pripravilo.

Druhým podnetom pre napísanie knihy bola skutočnosť, že v určitom veku života sa patri uvoľniť miesto ďalším, mladším s ich novým pohľadom na vývoj. Ako však odovzdať množstvo dokumentov, kopy napísaných materiálov a množstvo fotografií, keď sú väčšinou v elektronickej forme? Odovzdať gigabajty súborov, aj keď usporiadaných v adresároch, kopy spisov na papierí v hrebeňových väzbách, len ako samostatné materiály sa zase zdalo nezodpovedné a aj zbytočné, lebo kto bude študovať ich následnosť, ich kauzalitu, ich význam v tom období? Zdržovalo by ich to na ceste vpred. Napísať knihu o tom „ako to bolo“, sa javilo dobrým nápadom a trvalým riešením. Dej v knihe by previazal všetky vypracované materiály. Počas písania som ku každej kapitole začal zhrňovať po adresároch a zakladačoch relevantné dokumenty, ktoré boli často počas písania potrebné aj pre mňa, aby som zistil, „ako to vtedy bolo“. Sám som sa takto prinútil zhrádzať dokumenty a fotografie, lebo často som vedel, že také niečo existuje, ale nevedel som kde, či v počítači, či na papierí, a tak som vlastne postupne urobil v tom poriadok. Budú aj teraz na „jednej kope“ a k nim bude napísaný ich príbeh v niektorej kapitole.

Preto je kniha je rozdelená do kapitol podľa jednotlivých etáp vývoja múzea od jeho vzniku ako Minimúzeum až po súčasné Múzeum počítačov. Keďže naša história IT začala oveľa skôr ako vystavovanie jej dokladov, tak celkom prvá kapitola sa zaoberá obdobím pred Minimúzeom, keď sa, dnes už historické počítače, reálne používali a ich činnosť, ich časti a dokumenty o nich sme odkladali často len z nostalgie. Ale dnes je to už jedno, lebo sa zachovali a teraz nám pomáhajú prezentovať tie „staré dobré“ časy.

Dnešné 20-te výročie môžeme oslavovať preto, lebo 1. 4. 2001 bola otvorená prvá expozícia fragmentov starých počítačov, ktorej autor už vtedy dal názov Minimúzeum. Neskôr v rozšírenej forme fungovala vo Výpočtovom stredisku SAV až do roku 2011. Preto druhá kapitola sa zaoberá založením Minimúzea. Určitým úspechom a aj dôležitou etapou vývoja a ochrany našich zbierok bola výstava Majstri ducha v SNM na prelome rokov 2010 – 2011. To je tretia kapitola. Štvrtá kapitola sa zaoberá úsilím získať pre Minimúzeum nové priestory s väčšou výstavnou plochou, a tie mali byť v nevyužívanej Slušovickej hale v areáli SAV na Patrónke. Príprava týchto priestorov je v názve štvrtej kapitoly. Zmenou priestorov a presťahovaním z budovy Výpočtového strediska do Slušovickej haly dostalo Minimúzeum aj nový názov Stála výstava dejín výpočtovej techniky na Slovensku, to je aj názov piatej kapitoly. Šiesta kapitola opisuje pripomenutie si štyridsiateho výročia počítača RPP-16 a s tým spojeného rozšírenia výstavnej plochy, kde sme inštalovali výstavu „40 rokov počítača RPP-16“. Realizovanie takejto verejnej výstavy si vyžadovalo hodnoverné dokumenty o štátnych záverečných skúškach počítača a tie boli v Ústrednom archíve SAV, ale neprístupné, pretože neboli ešte usporiadané. O tomto hovorí siedma kapitola Dokumenty z Archívu.

Náhoda nám dopriala, že sa nám prihlásil nadšenec histórie počítačov na Slovensku z Banskej Bystrice, ktorý mal nazbierané staré počítače a chcel ich vystaviť. Z toho sa odvinula spolupráca opísaná v kapitole 8 Mobilné výstavy. Pri organizovaní výstavy o RPP-16 sme získali nové priestory pre múzeum a v nich boli inštalované nové expozície, historická knižnica a depozitár. Toto popisujeme v 9-tej kapitole Nové expozície. Desiata kapitola sa nazýva Extrapolácie. To je samostatná oblasť našej činnosti – príbeh prezentácie Stálej výstavy pred odbornou verejnosťou so zapojením širšieho okruhu štátnych aj súkromných inštitúcií v sektore IT na Slovensku do propagácie našej histórie a hlavne budúcnosti IT u nás pre mladú generáciu. Ďalšie dve kapitoly sa zaoberajú aktivitami Stálej výstavy, exkurziami, prednáškami až po odovzdanie funkcie vedúceho, čo sme spomenuli hneď na začiatku úvodu. Posledná kapitola je o rokoch 2018 – 2020 a o tom, ako sa zmenila Stála výstava na Múzeum počítačov. Príbeh múzea končí obrazovou prezentáciou jeho stavu v čase 20-teho výročia.

V Bratislave 20. 11. 2020





Múzeum v areáli SAV
na Patrónke v Bratislave

www.vystava.sav.sk

ISBN 978-80-973155-2-8



9 788097 315528

